

ДОНАЛЬД ТРАМП: ФАШИЗМ У ДОБУ МЕТАМОДЕРНУ

Статтю присвячено чинному президенту Сполучених Штатів Америки Дональду Трампу. Здійснено спробу показати елементи тоталітарного дискурсу у його публічній політичній діяльності і проаналізувати правомірність прямих порівнянь із вождями тоталітарних режимів ХХ ст., зокрема з Гітлером. Показано тло політичної та культурної історії Америки, на якому стала можливою перемога Дональда Трампа, відзначено ключові моменти, найбільш важливі для розуміння поточної ситуації. Приділено увагу основній виборчій базі та соціальним медіа, а також запропоновано перспективу для боротьби проти тоталітарних тенденцій.

Ключові слова: демократія, дискурс, імперія, іслам, медіа, метамодернізм, політика, США, тоталітаризм, Трамп, фашизм.

За роки свого президенства Дональд Джон Трамп здобув горезвісну славу. Він ініціював суперечливу, сумнівну та унікальну кампанію і перевів ці три дескриптори у свій стиль управління. Гострі та контroversійні заяви, недопущення деяких представників преси до прес-брифінгів Білого дому, суперечлива риторика. Його рейтинг після перших 100 днів становив 42 %.¹ Його фінансові витрати також дуже високі. Наприклад, 120 мільйонів доларів США виділено на охорону всієї сім'ї Трампа.² Він може бути неприємним, не має значного прогресу за своїми виборчими обіцянками, коштує федеральному уряду мільйони і має надзвичайно низькі рейтинги; його ісламофобія змусила американське суспільство ненавидіти мусульман, які живуть у США, і значна частина американців хоче його імпічменту. Не дивно, що Трампа часто порівнюють із геніальними злодіями. Здається, ситуація породжує почуття безпорадності, але разом з тим приходять усвідомлення, що наші дослідження тепер іще актуальніші. Врешті-решт, порівняння з одіозними вождями тоталітарних режимів ХХ ст., зокрема з Гітлером, є доволі вагомими. Тому серед багатьох тверджень найваж-

ливішим буде таке: хоча у риторичі Трампа є елементи тоталітаризму, він не є фашистом у класичному розумінні.

Отже, Трамп завоював репутацію успішного бізнесмена і переконав молодих виборців у тому, що він є більш кваліфікованим, ніж його конкуренти, і що саме він здатен створити робочі місця та можливості для бізнесу.³ Здається, перемога Трампа була зокрема зумовлена обуренням проти неолібералізму, особливо серед тих, чие життя зруйнували наслідки останнього. Проте очевидно, що джерела «народної» підтримки Трампа були набагато ширшими. Було також багато виборців із середнього класу, що відчували тривогу та відчай у своєму житті, а також представників бізнесу, орієнтованих на торговий протекціонізм. У будь-якому випадку, покладатися на фрагментарність виборчої бази не можна.

Потрібно також акцентувати увагу на значному впливі соціальних медіа. Трамп уміло скористався ними і здобув значну підтримку серед молодих людей, які бажали побачити зміни у політиці уряду щодо імміграції, економіки та системи охорони здоров'я. Завдяки активності в соціальних мережах, він вдало створив образ надійного політика, а його повідомлення на медіа-платформах переконали частину виборців

¹ Rachael Revesz, "Donald Trump has Worst Poll Approval Rating at 100 Days of Any President Since 1945," *Independent*, 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/donald-trump-worst-approval-rating-since-1945-barack-obama-higher-foreign-policy-jobs-hillary-a7697381.html>.

² Nicholas Fandos, "Congress Allocates \$120 Million for Trump Family Security Cost," *The New York Times*, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/05/01/us/politics/secret-service-trump-protection.html>.

³ Shannon M. Monnat, "Deaths of Despair and Support for Trump in the 2016 Presidential Election," *Pennsylvania State University Department of Agricultural Economics*, 2016, aese.psu.edu/directory/smm67/Election16.pdf.

у тому, що він мав кращі шанси, ніж Клінтон.¹ Не треба втім забувати, що це було лише логічне продовження його минулої «кар'єри» – епізодичних ролей у кінострічках та головній ролі в реаліті-шоу «Кандидат».

Не менш важливим було тло, на якому розгорталася виборча кампанія. На думку Грега Грендіна, прихід Трампа до влади став можливим завдяки збігу декількох факторів під час правління Обами – завершення деіндустріалізації американської економіки, зміна расової ієрархії, світова криза, що їх гостро сприйняли представники робочого класу і багато «білих» загалом.² На нашу думку, зрозуміти цінності, які декларує президент Сполучених Штатів, нам допоможе вивчення тоталітарних режимів, їхньої риторики й культури, зокрема фашизму – ідеології, що, як і Трамп, також використовувала страх перед «іншим» у своїх політичних цілях.

Чому ми найчастіше називаємо Трампа фашистом? Через те, що фашизм уособлює найбільш «диявольський» політичний ярлик? Чи через те, що його ідеї та дії справді поставили його в один ряд із фашистськими рухами Європи? Грег Грендін наголошує, що характеристика Трампа як фашиста є популярною, але ми втрачаємо ще один аспект – імперію і «зокрема, спосіб, яким кінець американської імперії, особливо вичерпання двох останніх ресурсів, неоліберальної економіки та неоконсервативного мілітаризму, глибоко змінив свою внутрішню політику».³ Якщо все ж таки говорити про персоналії, на наш погляд, у Трампа багато спільного з Муссоліні. Він також взаємодіє з аудиторією через маніпулятивні прийоми, гіперболізує свої емоції і показує нарцисичну маскуліність. Здається, ми знову бачимо вождя ХХ століття, чие марнославство не менше за невігластво. Але чи насправді так все просто?

Фашизм завжди був складним поняттям для емпіричного чи концептуально «засвоєння». Звісно, це можна було б сказати і про популізм або практично будь-який інший ідеологічний «-ізм»; вони всі не піддаються остаточному визначенню. Те, що передусім стосується «фашизму», – це поєднання його невизначеного сенсу і особливого політичного жаху, який йому приписують. Під цим терміном також ховається нацизм. Але оскільки нацизм тісно ототожнюють

із Голокостом, то тим більш невизначеним стає фашизм.

Ці питання нині повертаються до порядку денного. Демократичні установи знову були підірвані чимось, причому це «щось», здається, було у стані очікування, набираючи силу. Але тепер потрібно з цим боротися, а не просто теоретизувати. Кожен, хто вивчає сучасність, завжди приділяє увагу і минулому, і є моменти, коли несподівано зіткнення між теперішнім і минулим стає центром нашого поля зору. Президентство Дональда Трампа є однією з таких подій. Однак це не означає, що ми просто повинні підставити минуле під сучасне, щоб побачити, чи збігаються вони.

Які ж фокальні точки тут можна знайти? По-перше, це поняття кризи. Фашистські рухи Європи були результатом війни та поразки, революції та політичного насильства, економічної нерівності та депресії, системної кризи національних ідентичностей. У Німеччині та Італії вони були пом'якшені елітами, які були не в змозі контролювати тиск народної демократії через наявні механізми політичних партій. Сьогоднішні системи політичної організації та представництва також намагаються зберегти свій авторитет. І хоча ситуація в жодному разі не є критичною, початковий успіх Трампа ґрунтувався не останньою чергою на виснаженні ресурсів американської партійної системи, демократів, і навіть республіканців. Основне питання тут таке: скільки влади може бути довірено людям, якщо фашизм, як і популізм, є результатом демократичної політики?

По-друге, це те, як зображується ворог. У Італії та Німеччині фашистські режими прийшли до влади завдяки обіцянкам перемогти загрозу комунізму, як фізично, так і політично. Звідси починалося систематичне насильство, яке набуло величезних масштабів та інтенсивності. Використовуючи дуже поширені стереотипи, фашистська пропаганда знищувала опонентів як «ворогів» або злочинців. Попри відмінність між організованою комуністичною партією Німеччини та неорганізованими іммігрантами у США, політичний дискурс Америки виявився уразливим для аналогічного інтенсивного образу мусульманина як терориста. Кампанія Трампа грала з великим успіхом на порівнянні мусульман з терористами та іммігрантів зі злочинцями, пропонуючи їх «вилучення» як розв'язання обох проблем.

По-третє, це інтереси: у 1920-х і 1930-х рр. марксистські теоретики вважали фашизм масовим рухом, експлуатованим капіталізмом, щоб

¹ Allcott, Hunt, and Matthew Gentzkow, "Social Media and Fake News in the 2016 Election," *The Journal of Economic Perspectives* 31, 2 (2017): 212–35, <http://www.jstor.org/stable/44235006>.

² Greg Grandin, "Why Trump Now? It's the Empire, Stupid," *The Nation*, 2016, <https://www.thenation.com/article/why-trump-now-its-the-empire-stupid>.

³ Grandin, "Why Trump Now?"

захистити себе політично від загрози комунізму. Але насправді ідея про те, що фашизм був не тим, чим здався, була ще більш поширеною. Численні коментатори з різних політичних кіл також попереджали, що ці рухи, які нібито представляють інтереси звичайних людей, не мали ні наміру, ні здатності виконувати свої обіцянки. Але коли ці рухи отримали владу, збереження такого ідеологічного фасаду було тим, що призвело до жорстокого придушення інакомислення.

Дискурс Трампа добре відображає ці «фокальні точки». У цьому дискурсі для Трампа люди – об'єкти (“We will put millions of our people to work...”¹). А середовище, у якому ці люди перебувають – механізм (“Nobody knows the system better than me, which is why I alone can fix it”²). Водночас, до механізму може потрапляти «пил» (іммігранти). До речі, у Третьюму рейху також існував дискурс «машини»: «мотор, що працює на граничних оборотах», «місто тримає колію», «з повним навантаженням».³ Ставлення Гітлера до Німеччини також було як до «контейнера, наповненого бажаними та небажаними громадянами».⁴ Люди – це маса, яка отримує свою форму лише тоді, коли її надає скульптор-творець.⁵

Тобто, як бачимо, у Трампа справді є елементи, які ми так чи так асоціюємо з фашизмом. Врешті-решт, «суміш декламаторства, надмірного пафосу і агресії – характерні риси тоталітарної мови, нерозривно пов'язаної з авторитарним режимом».⁶ І саме це ми спостерігаємо у випадку нового президента Сполучених Штатів. Але це, ще раз наголосимо, не означає, що Трамп – фашист. На думку Роджера Берковіца, керівника центру Ганни Арендт у Бард-коледжі, Трамп навіть не расист чи антисеміт у тра-

диційному розумінні.⁷ Берковіц каже, що, згідно з думкою Ганни Арендт, у риторичі Трампа є лише прояви тоталітаризму, а найбільша небезпека полягає у тому, хто може прийти йому на зміну. Якщо ж виділяти найбільш значущий елемент, який пов'язує Трампа з тоталітаризмом, то це рух як такий (на протигагу реальним досягненням).⁸ Рух, мобілізація мас є фундаментом тоталітарних режимів. Як тільки реальну політичну обіцянку реалізовано – рух, завдяки якому Трамп усе ще має прихильників, починає зупинятися.⁹ Арендт казала, що у сучасності, коли спиратися на великі ідеї, традицію, релігію вже неможливо, рух є надто привабливим, адже він надає смисл життю зневірених людей.¹⁰ Не дивно, що в еру метамодернізму на чолі однієї з найпотужніших держав світу постав такий політик, як Дональд Трамп.

Отже, що дає нам розуміння «моменту» Дональда Трампа? Можливо, те, що треба бути обережним, особливо коли йдеться про політичного опонента, який не дуже схожий на нас. Це вводить в оману і антагонізує рівною мірою. Але також не треба допускати недоречної помірності, оскільки фашизм – це не просто «випадок», це низка подій, які розгортаються дедалі інтенсивніше і вводять демагогію, насильство та презирство до верховенства права в серце політичної системи країни, що називає себе найбільш вільною та демократичною. Незаперечно те, що потрібно продовжувати дискурс боротьби. Наприклад, якщо взяти окремо «мусульманське питання», то дехто пропонує сприяти толерантному ставленню до меншин шляхом прийняття рішень, «що засуджують висловлювання ненависті проти мусульман і тих, хто може бути прийнятий за мусульман».¹¹ Забезпечення віри в те, що мусульмани є просто представниками релігійної групи, а не потенційною загрозою безпеці американських громадян, є найбільш надійним рішенням для обговорюваного питання.¹² Тобто, це та сама підкреслена необхідність

¹ Donald Trump, “Transcript: Donald Trump’s Victory Speech,” *The New York Times*, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/11/10/us/politics/trump-speech-transcript.html>.

² Donald Trump, “Best Lines from Trump Republican Convention Speech,” YouTube відео, 8:47, 22 липня, 2016, <https://youtu.be/pWcez2OwT9s>.

³ Антон Зверев, “Некоторые вербальные и невербальные особенности политического дискурса Германии времен Третьего Рейха,” *Политическая лингвистика* 2, 44 (2013): 88, <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/860/1/plin-2013-02-12.pdf>.

⁴ Felicity Rash, “Metaphor in Adolf Hitler’s *Mein Kampf*,” University of London, 2005, 78.

⁵ Simonetta Falasca-Zamponi, *Fascist Spectacle. The Aesthetics of Power in Mussolini’s Italy* (Berkeley: University of California Press, 1997), 13.

⁶ Наталья Гронская, Валерий Зусман, и Татьяна Батищева, “Сопоставление тоталитарных дискурсов: три риторика, три текста, три языка,” *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского* 2, 1 (2013): 56, [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2013_1\(2\)/11.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2013_1(2)/11.pdf).

⁷ Courtney Tenz, “What philosopher Hannah Arendt Would Say About Donald Trump,” *DW*, 2017, <http://www.dw.com/en/what-philosopher-hannah-arendt-would-say-about-donald-trump/a-36766400>.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Peter Moskowitz, “We Can Fight Back Against Trump’s Islamophobia,” *The Nation*, 2017, <https://www.thenation.com/article/these-cities-are-fighting-trumps-islamophobia-with-legislation>.

¹² Jack Jenkins, “Breaking down Trump’s Shockingly Islamophobic Response to a Question About Islamophobia,” *Think Progress*, 2016, <https://thinkprogress.org/trump-debate-islamophobia-42e7fce28a71>.

соціальної коректності та толерантності, але ще актуальніша.

Отже, відповідь на запитання, чи є Трамп фашистом, – ні. Але він є небезпечним випадком,

за яким потрібно ретельно спостерігати, а вивчення історії тоталітарних режимів ХХ ст. значно полегшує це завдання.

Бібліографія

- Гронская, Наталья, Зусман Валерий, и Батищева Татьяна. «Сопоставление тоталитарных дискурсов: три риторы, три текста, три языка». *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского* 2, 1 (2013): 56. [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2013_1\(2\)/11.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2013_1(2)/11.pdf).
- Зверев, Антон. «Некоторые вербальные и невербальные особенности политического дискурса Германии времен Третьего Рейха». *Политическая лингвистика* 2, 44 (2013): 85–91. <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/860/1/plin-2013-02-12.pdf>.
- Allcott, Hant, and Matthew Gentzkow. "Social Media and Fake News in the 2016 Election." *The Journal of Economic Perspectives* 31, 2 (2017): 211–35. <http://www.jstor.org/stable/44235006>.
- Falasca-Zamponi, Simonetta. *Fascist Spectacle. The Aesthetics of Power in Mussolini's Italy*. Berkeley: University of California Press, 1997.
- Fandos, Nicholas. "Congress Allocates \$120 Million for Trump Family Security Cost." *The New York Times*, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/05/01/us/politics/secret-service-trump-protection.html>.
- Grandin, Greg. "Why Trump Now? It's the Empire, Stupid." *The Nation*, 2016, <https://www.thenation.com/article/why-trump-now-its-the-empire-stupid>.
- Jenkins, Jack. "Breaking down Trump's Shockingly Islamophobic Response to a Question About Islamophobia." *Think Progress*, 2016, <https://thinkprogress.org/trump-debate-islamophobia-42e7fce28a71>.
- Monnat, Shannon M. "Deaths of Despair and Support for Trump in the 2016 Presidential Election." *Pennsylvania State University Department of Agricultural Economics*, 2016, aese.psu.edu/directory/smm67/Election16.pdf.
- Moskowitz, Peter. "We Can Fight Back Against Trump's Islamophobia." *The Nation*, 2017, <https://www.thenation.com/article/these-cities-are-fighting-trumps-islamophobia-with-legislation>.
- Rash, Felicity. *Metaphor in Adolf Hitler's Mein Kampf*. University of London, 2005.
- Revesz, Rachael. "Donald Trump has Worst Poll Approval Rating at 100 Days of Any President Since 1945." *Independent*, 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/donald-trump-worst-approval-rating-since-1945-barack-obama-higher-foreign-policy-jobs-hillary-a7697381.html>.
- Tenz, Courtney. "What philosopher Hannah Arendt Would Say About Donald Trump." *DW*, 2017, <http://www.dw.com/en/what-philosopher-hannah-arendt-would-say-about-donald-trump/a-36766400>.
- Trump, Donald. "Best Lines from Trump Republican Convention Speech." YouTube відео, 8:47, 22 липня, 2016, <https://youtu.be/pWce2OwT9s>.
- Trump, Donald. "Transcript: Donald Trump's Victory Speech." *The New York Times*, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/11/10/us/politics/trump-speech-transcript.html>.

V. Levytskyi

DONALD TRUMP: FASCISM IN THE ERA OF METAMODERNISM

The article is devoted to the President of the United States of America, Donald Trump, who made the issue of totalitarianism newsworthy for the Western world. With low ratings and doubtful reputation, the US President holds totalitarian, in fact fascist rhetoric, while our feeling of helplessness is only increasing.

The history of fascism is a good map of what to look for if we do not want to allow even more radical (and especially more active) politicians to be elected, since Trump is more of a populist than a practitioner, so now the situation requires preventive measures aimed at the future.

Elements of a totalitarian discourse in the public political activity of Trump appear in metaphors in which people are compared with objects ("We will put millions of our people to work"), and the country is compared with a mechanism that can be repaired only by one person ("Nobody knows the system better than me, which is why I alone can fix it"). Indeed, it does resemble fascism, where people are a mass and the leader is the one who forms it. However, Trump, regardless of the legitimate to some degree comparisons with Hitler or Mussolini, is neither a racist nor an anti-Semite, he is rather a politician who almost accidentally plays with these concepts, since they provide the movement and drive his political discourse. We should be aware of this fact because it is an important element of any totalitarianism.

How should we resist? More intensively than ever. We need to analyze the reasons why Trump still holds a certain rating among his electoral base. Given that this rating was obtained, along with traditional channels, by means of social platforms, the struggle can and must continue there too. This perspective for fighting totalitarian tendencies may vary, but its importance remains undeniable to everyone.

Keywords: democracy, discourse, empire, fascism Islam, media, Metamodernism, politics, totalitarianism, Trump, USA.

Матеріал надійшов 05.04.2018